

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

УДК 346.7:629

Н.В. Разбейко,

здобувачка

Інституту економіко-правових

досліджень НАН України,

м. Донецьк

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ СТАНДАРТІВ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

Постановою Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань «Законодавче забезпечення сучасної економічної політики в умовах конституційної реформи» відзначено, що однією з основних умов реалізації стратегічних цілей є перехід економіки України на шлях удосконалення стратегічного планування — надання конституційній реформі системного характеру, формування законодавчо забезпеченої економічної політики [1]. Отже, як зазначено у ст. 1 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності на даному етапі розвитку — це напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, недопущення прийняття економічно недоцільних і неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України [2]. Відповідно до ст. 4 вказаного закону принципами державної регуляторної політики є: доцільність, адекватність, ефективність, збалансованість, передбачуваність, прозорість і врахування громадської думки.

Водночас, необхідно також враховувати визнання Верховним судом України в постанові за справою № 22/197 від 16 травня 2006 р. норм Господарського кодексу України у регулюванні майнових відносин суб'єктів господарювання як спеціальних щодо норм Цивільного кодексу України. Суд виходив з того, що Цивільний кодекс України поширюється на господарські відносини. Проте частиною другою ст. 9 Цивільного кодексу України встановлено, що законом можуть бути передбачені особливості регулювання майнових відносин у сфері господарювання. Таким законом Верховним судом України визнано, зокрема, Господарський

кодекс України [3]. Тому зміни та доповнення необхідно вносити саме в Господарський кодекс [4], а не у весь масив господарського законодавства.

З огляду на вищевказане, можна вважати вдосконалення способу встановлення юридичних фактів при застосуванні стандартів на залізничному транспорті одним із напрямів державної політики, спрямованого на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, що є дуже актуальним на даному етапі розвитку.

Дослідженню юридичних фактів у правовій науці присвячено роботи М. М. Агаркова, С. С. Алексєєва, Н. В. Вороніної, З. Д. Іванової, О. С. Іоффе, В. Б. Ісакова, С. Ф. Кечек'яна, О. А. Красавчикова, А. В. Міцкевича, С. І. Реутова, К. А. Стальгевича, Ю. К. Толстого, Р. О. Халфіної, Л. С. Явича та ін. Встановленню юридичних фактів при застосуванні стандартів на залізничному транспорті приділено дуже мало уваги. Проте, згідно з Концепцією адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, до пріоритетних належать ті сфери законодавства, від зближення яких залежить зміцнення економічних зв'язків України та держав-членів ЄС і які регулюють відносини, пов'язані зі стандартами і сертифікацією [5].

Метою статті є дослідження наукових поглядів, законодавства та судової практики, узагальнення ідей, які відповідають сучасним вимогам про юридичні факти при застосуванні стандартів на залізничному транспорті у загальних і конкретних правовідносинах.

Оскільки юридичні факти є підставою для виникнення, зміни або припинення правових відносин, то необхідно розпочати дослідження з позначення деяких видів правових відносин. Відповідно до цих видів правовідносин існують і різні види юридичних фактів. У даному дослідженні наголос ставиться на загальних і конкретних правовідносинах, розподілених між собою по характеру зв'язку між суб'єктами. Типовим прикладом конкретних правовідносин

© Н.В. Разбейко, 2008

застосування стандартів на залізничному транспорті є відносини між певними суб'єктами господарювання за договором поставки коксу залізницею. Загальні правовідносини пов'язують взагалі всіх суб'єктів господарювання (наприклад, відносини власності на майно передбачають обов'язок кожного суб'єкта господарювання утримуватись від втручання у владу над майном його власника). Загальні правовідносини, які виникають у державі, на думку російського вченого А. В. Полякова, конститууються юридичними нормами (насамперед законом). Суб'єктами таких правовідносин стають, як правило, незалежно від власного бажання і власних дій. Проте концепція загальних правових відносин підтримується не всіма вченими. До її противників, як вважає А. В. Поляков, відносяться, наприклад, В. К. Бабаєв, А. Б. Венгеров, Ю. І. Гревцов, Л. С. Явич та інші. Проте число її прихильників збільшується. Серед них С. С. Алексєєв, А. Г. Брашко, Н. І. Матузов, В. С. Основин, І. Ф. Рябко, І. Є. Фарбер та інші [6, с. 758–759]. В Україні підтримує цю теорію О. Ф. Скакун [7, с. 601]. Оскільки концепція загальних правових відносин не є предметом даного дослідження, то необхідно обмежитись тільки констатацією її наявності в сучасній науковій загальній теорії права. Використання здобутків теорії загальних правових відносин у даному дослідженні необхідно для позначення наявності зв'язку суб'єктивного права постачати будь-яку продукцію залізничним транспортом і юридичного обов'язку застосовувати стандарти при її відвантаженні та прийомці при отриманні будь-якими суб'єктами господарювання, якщо це передбачено умовами договору на поставку, підписаного цими суб'єктами господарювання. Тобто поставка продукції залізницею, із зазначенням у договорі про застосування стандартів, розглядається як загальне правове відношення. Спосіб встановлення юридичних фактів у загальних правовідносинах пов'язують із встановленням або відсутністю юридичних норм. Тому можна вести мову про встановлення загального юридичного факту застосування стандартів на залізничній шляхом виявлення відповідних норм права.

Норми права необхідно відрізнити від норм у сфері технічного регулювання. З цією метою необхідно звернутися до огляду Національного фонду нормативних документів, який формується з нормативно-правових актів, нормативних та інших документів, що встановлюють правила, загальні принципи, вимоги чи характеристики різного виду діяльності або її результатів у сфері технічного регулювання, для багаторазового їх використання. Національний фонд нормативних документів був створений з метою удосконалення інформаційного забезпечення державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян у сфері технічного регулю-

вання в Україні. Головний фонд формується з таких документів: А) технічні регламенти з підтвердження відповідності та інші нормативно-правові акти, що встановлюють вимоги до продукції, процесів чи послуг; Б) національні нормативні документи; В) нормативні документи міжнародних і регіональних організацій; Г) стандарти інших держав; Д) міжнародні договори з питань стандартизації, метрології, оцінки відповідності та акредитації у сфері технічного регулювання; І) офіційні бібліографічні та інформаційні видання Держстандарту, міжнародних (регіональних) організацій; І) інформаційні видання всіх інших фондів нормативних документів та інші нормативні документи у сфері стандартизації, метрології та оцінки відповідності [8]. Отже, з огляду на вищезазначений перелік документів, складається враження, що у сфері технічного регулювання існують як нормативно-правові акти (кодекс, постанови Кабінету Міністрів та інші), так і нормативні документи (установлюють правила, загальні принципи чи характеристики різних видів діяльності або їх результатів, охоплюють такі поняття, як «стандарт», «кодекс усталеної практики» та «технічні умови»).

У законодавстві стандарт визначений, як документ, розроблений на основі консенсусу й затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги, дотримання яких є обов'язковим. Об'єктами стандартизації є продукція, процеси та послуги, зокрема матеріали, складники, обладнання, системи, їх сумісність, правила, процедури, функції, методи чи діяльність, персонал і органи, а також вимоги до термінології, позначення, фасування, пакування, маркування, етикетування [9]. В юридичній науці стали домінуючими декілька концепцій щодо юридичної природи стандартів (стосовно питання, чи вважати стандарт або його норми — правовими?). Одні автори розглядають стандарти як певну категорію нормативних актів, другі вважають, що стандарти — це норми права. Викладення докладно всіх теорій не є предметом даного дослідження. Отже, необхідно позначити, що сумніви щодо приналежності стандартів до правових норм викликані в основному тим, що технічні норми стандарту, як правило, містять лише гіпотезу і диспозицію і не мають конкретної санкції, що є обов'язковою умовою класичної правової норми. Іншим доводом на користь цієї думки є не визнання за стандартом статусу нормативно-правового акту, отже всі його норми автоматично також не мають статусу правової норми. Водночас, можна приєднатись до точки зору С. А. Розумової, яка вважає нормою права не саму технічну

норму зі стандартів, а правило, що встановлює право та обов'язок дотримання цієї технічної норми [10, с. 15]. Така наукова точка зору знаходить підтвердження в чинному законодавстві у вигляді встановлення санкції (штрафу або відшкодування збитків споживачам продукції, які виникли внаслідок порушення стандартів, норм і правил) відповідно до ст. 8 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил і відповідальність за їх порушення» [11].

Ю. С. Шемшученко, В. П. Нагребальний вносять певну ясність в це питання, вказуючи, що стандарти України містять обов'язкові та рекомендовані вимоги: до обов'язкових належать вимоги, що забезпечують безпеку продукції для життя, здоров'я і майна громадян, її сумісність і взаємозамінність, охорону навколишнього природного середовища і вимоги до методів випробування цих показників; метрологічні норми; положення, що забезпечують технічну єдність під час розробки, виготовлення та експлуатації (застосування) продукції [12, с. 844]. У ст. 11 Закону України «Про стандартизацію» вказано, що стандарти застосовуються безпосередньо чи шляхом посилання на них в інших документах. Стандарти застосовуються на добровільній основі, за винятком випадків, коли застосування цих стандартів вимагають технічні регламенти. Проте в постанові Ради Міністрів УРСР «Про організацію роботи зі стандартизації в Українській РСР» 1985 р., яка чинна на сьогоднішній момент, вказано, що Державні стандарти на продукцію та інші об'єкти стандартизації обов'язкові для всіх міністерств і відомств, підприємств, організацій і установ [13]. Також не додає ясності й ст. 32 Закону України «Про стандарти, технічні регламенти і процедури оцінки відповідності», відповідно до якої декларація про відповідність має містити (тобто обов'язково) інформацію — вимоги технічних регламентів, яким відповідає продукція, включаючи посилання на відповідні національні стандарти [14]. Отже, і в наукових кругах, і в законодавстві виникає багато питань стосовно правової природи стандарту.

З цього приводу можна погодитись з тезою, що в організаційно-правовому відношенні модель технічного регулювання, як сама по собі, уособлює вторинне структурне утворення, первинними елементами якого є відносно самостійні підсистеми — стандартизації, оцінки відповідності та акредитації [15, с. 147]. Наступною тезою є те, що відповідно до пункту 2 ст. 15 Господарського кодексу України застосування стандартів чи їх окремих положень є обов'язковим для: 1) суб'єктів господарювання, якщо на стандарти є посилання в технічних регламентах; 2) учасників угоди (контракту) щодо розроблення, виготовлення чи постачання продукції, якщо в ній

(ньому) є посилання на певні стандарти; 3) виробника чи постачальника продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції певним стандартам чи застосував позначення цих стандартів у її маркуванні. Таким чином, не зважаючи на вищевказані спірні питання стосовно правової природи стандартів, можна констатувати загальний юридичний факт наявності норм права, з якими пов'язують обов'язковість застосування стандартів чи їх окремих положень (ст. 15 ГК України).

Водночас, при дослідженні конкретних юридичних фактів необхідно з'ясувати зв'язок правозастосування з юридичними фактами.

Як вважає Г. В. Кикоть, початком правозастосовчого процесу виступає юридично значуща соціальна ситуація. Саме вона є підставою і кінцевим об'єктом соціально-правового організаційного впливу, але у сфері правового регулювання соціально-юридична ситуація з'являється не безпосередньо, а через свого «представника» — юридичний факт. Юридичні факти (фактичні склади), у свою чергу, вступають у правозастосовчий процес за допомогою доказів. Докази — це фактичні дані, що мають значення для встановлення юридичних фактів, які виражені в передбаченій законом формі [16, с. 125].

Для теорії встановлення юридичних фактів має значення правильне визначення поняття правозастосування. Застосування права — це особлива форма реалізації права, державно-владна діяльність компетентних державних органів, посадових осіб з реалізації норм права в конкретному випадку [17, с. 94]. Іншими формами реалізації права є: дотримання, використання та виконання. Застосування полягає в індивідуалізації юридичних норм відносно конкретних життєвих випадків в акті застосування норм права компетентних державних органів (таким актом може бути рішення господарського суду).

Ознаками застосування права є:

1. Воно завжди зв'язано з наявністю у правозастосовника власних повноважень. Застосовують норми права тільки компетентні державні органи. В інших випадках буде йти мова про реалізацію права у формі дотримання, використання та виконання.

2. Застосування права можливо тільки в суворо визначених законом процесуальних (процедурних) формах.

Основними стадіями застосування норм права є: встановлення фактичних обставин справи, юридична кваліфікація, перевірка юридичної норми, тлумачення норми, вирішення справи та закріплення цього в акті застосування права.

Отже, застосування права в господарському праві — це винесення конкретних рішень у певних справах, коли встановлення юридичних фактів має переважну функцію, тому не дивно, що в цьому

процесі виникає цілий ряд проблем на стадії тлумачення норми права.

З огляду на вищевказане, викликає інтерес поняття «тлумачення норм права» як стадії застосування норм права — це діяльність компетентних державних органів, посадових осіб з уясування та роз'яснення змісту і смислу юридичних норм; що фіксується в акті застосування права.

Проте виникають певні труднощі в господарських судах при визначенні, в яких саме випадках застосування стандартів чи їх окремих положень є обов'язковим для суб'єктів господарювання, якщо на стандарти є посилання в технічних регламентах. Так, ст. 687 Цивільного кодексу України регулює перевірку додержання продавцем умов договору купівлі-продажу: якщо нормативно-правовими актами з питань стандартизації встановлено вимоги щодо порядку перевірки кількості, асортименту, якості, комплектності, тари та (або) упаковки товару, порядок перевірки, визначений договором, має відповідати цим вимогам [18]. Тобто, згідно приписам ст. 15 ГК та ст. 687 ЦК, наприклад, вимогами ДСТУ 322-12-2-94 «Кокс кам'яновугільний, пековий та термоантрацит» встановлений певний порядок прийняття коксу, отже сторони в договорі повинні передбачити саме такий порядок [19]. Водночас, даний ДСТУ містить декілька способів прийняття коксу відносно визначення його вологості. Дані способи прийняття приводять до отримання різних відсотків вологості коксу, а отже призводять при розрахунках до різної ваги недостачі коксу та визначення її у грошовому еквіваленті, що безпосередньо торкається інтересів учасників господарських відносин із приводу їх захисту в суді.

Якщо аналізувати даний конкретний випадок, можна прийти до висновку, що у ДСТУ 322-12-2-94 існує два метода визначення сухої маси партії коксу, що надійшла споживачу:

1. Споживач повинен переважити масу партії коксу при прийнятті вантажу з фактичною вологістю. Потім здійснити відбір проб на вологість, визначити величину масової частки загальної вологості, після чого розрахувати масу сухої речовини в партії коксу та порівняти її з сухою масою партії за даними постачальника. За цим методом розходження між результатами постачальника і споживача не повинно перевищувати 2 %.

2. Другий метод полягає в тому, що споживач використовує масову частку загальної вологості, визначеної постачальником в документі про якість. Розходження між результатами постачальника і споживача не повинно перевищувати 1,7 %.

Отже, якщо розходження між результатами постачальника і споживача перевищує 2 % (при першому методі) та 1,7 % (при другому методі), тоді

вже може розглядатись питання встановлення факту нестачі коксу.

Оскільки в законодавстві не дуже чітко прописаний порядок дій у такому випадку, то це призводить до певних труднощів у правозастосуванні.

Так, постанови Вищого господарського суду України (далі — ВГСУ) № 11/43 від 27 вересня 2007 р., № 44/16 від 28 вересня 2006 р. (що залишено в силі Верховним судом України ухвалою від 23 листопада 2006 р.) при заявленні позову про недостачу продукції при постачанні залізницею вказують, що згідно абзацу 5 п. 4.3. Правил приймання коксу кам'яновугільного ДСТУ 322-12-2-94 дозволяється для визначення сухої маси отриманої партії коксу використовувати дані, які вказуються постачальником у Сертифікаті якості [20]. Доводи заявника скарги щодо не визначення відповідачем показників загальної вологості коксу при розрахунку вартості недостачі, а також заперечення щодо неотримання позивачем проб коксу за якістю не приймаються до уваги, оскільки пунктом 4.3 ДСТУ № 322-12-2-94 «Кокс кам'яновугільний, пековий та термоантрацит» прямо зазначено можливість використання для визначення сухої маси партії коксу масової частки загальної вологості, визначеної постачальником, що й було зроблено поставником продукції і не є порушенням вимог ДСТУ № 322-12-2-94, зазначених заявником скарги.

Посилання господарських судів попередніх інстанцій, як вважає Вищий господарський суд України, на обов'язковість встановлення одержувачами відсотка вологості коксової продукції, є помилковим, оскільки нормативні положення, на які посилаються суди, застосовуються при розбіжностях сторін щодо якості продукції і ніяким чином при заявленні позову про недостачу продукції не можуть впливати на можливі завищені позивачем показники недостачі продукції.

Водночас, існує прямо протилежна практика Вищого господарського суду України стосовно досліджуваного питання — постанови ВГСУ № 45/42; 45/38, 45/44, 6/32, 6/33 від 19 вересня 2007 р., в яких зазначено, що позивач здійснив приймання продукції за кількістю шляхом зважування, при цьому відбір проб на вологість не здійснювався, що є порушенням ДСТУ 322-12-2-94.

Як вважає Вищий господарський суд, у цих випадках, з огляду на положення пункту 14 Інструкції № П-6 [21], перевірка маси нетто здійснюється в порядку, встановленому стандартами, технічними умовами та іншими обов'язковими для сторін правилами. Таким чином, позивач повинен був при прийнятті вантажу застосовувати вимоги ДСТУ 322-12-2-94 «Кокс кам'яновугільний, пековий та термоантрацит. Правила прийняття» і здійснити відбір проб на вологість.

Отже, на теперішній час в Україні існує прямо протилежна практика розгляду справ стосовно прийняття за кількістю коксу одержувачем при поставці залізницею стосовно здійснення відбору проб на вологість або використання даних, які вказуються постачальником у Сертифікаті якості, для визначення сухої маси отриманої партії коксу.

З цього приводу було б доцільно внести деякі поправки у ст. 15 ГК і додати до неї пункт 4:

«4. При існуванні в нормативно-правових актах з питань стандартизації декількох методів (вимог) перевірки кількості, асортименту, якості, комплектності, тари та (або) упаковки товару застосовується порядок перевірки з нормативно-правового акта з питань стандартизації, визначеного договором.

Якщо в договорі не визначений вказаний порядок перевірки, або не вказаний нормативно-правовий акт, або вказано декілька нормативно-правових актів з питань стандартизації, або визначений в договорі порядок перевірки суперечить нормативно-правовому акту з питань стандартизації, то одержувач має право вибору — який саме стандарт застосовувати».

Наступним кроком є з'ясування загального юридичного факту обов'язковості застосування стандартів чи їх окремих положень, а саме — застосування судами норм Єдиного технологічного процесу (ЄТП), при встановленні вартості нестачі стосовно правомірності видачі вантажу позивачеві (з перевіркою кількості вантажу) не на станції призначення (тобто станції, яка вказана в договорі на перевезення), а на станції, що вказана в ЄТП роботи під'їзної колії відповідача, без узгодження цього моменту з позивачем і вантажовідправником. Прикладом може бути Постанова ВГСУ № 9/236-06 від 28 лютого 2007 р.

Колегія суддів Вищого господарського суду України виходила з наступного. Відповідно до ч. 1 ст. 909 Цивільного кодексу України за договором перевезення вантажу одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити довірений їй другою стороною (відправником) вантаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання вантажу (одержувачеві), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату.

Зі змісту ст. 21 Закону України «Про залізничний транспорт» [22] і ст. 71 Статуту залізниць України [23] вбачається, що взаємовідносини залізниці з контрагентами мають визначатися Статутом залізниць України, Правилами перевезення та відповідними договорами.

Вищий господарський суд України зазначає, що з системного аналізу встановлених господарськими судами попередніх інстанцій фактичних обставин справи вбачається, що договором на експлуатацію залізничної під'їзної колії, укладеним між позивачем і залізницею передбачено, що вагони з

під'їзної колії локомотивом залізниці зі станції призначення в залізничній накладній подаються на одну із колій парку станції Східна-Приймально-Відправна (яка включає в себе станцію Східна-Сортувальна), де вантаж видається разом із накладною одержувачу, а подальший рух вагонів здійснюється локомотивом власника колії, тобто позивача.

Згідно із п. 12 Правил видачі вантажів, затверджених наказом Міністерства транспорту України від 21 листопада 2000 р. № 644, при наявності на станції призначення або в одержувача вагонних ваг залізниця може здійснювати перевірку маси вантажів, що перевозяться навалом і насипом і прибули без ознак утрати, відповідно до договору між залізницею і одержувачем [24].

Перевірка ваги вантажу у вагоні здійснювалась на станції Східна-Сортувальна, яка належить позивачу і знаходиться на його під'їзних коліях, на вагонних вагах одержувача, що встановлено умовами договору на експлуатацію залізничної під'їзної колії. Крім того, правомірність видачі вантажу позивачеві (з перевіркою кількості вантажу) саме на станції Східна-Сортувальна (яка входить до складу станції Східно-Приймально-Відправна) також підтверджується, як вірно встановлено Апеляційним господарським судом, Єдиним технологічним процесом (ЄТП) роботи під'їзної колії відповідача і станцій приймання Кривий Ріг, Кривий Ріг-Головний, узгодженим з ДП «Придніпровська залізниця». Так, у відповідності до ЄТП на станції Східно-Приймально-Відправна залізниця утримує філії технічних і товарних контор станції примикання Кривий Ріг-Головний, які є складовою частиною обмінних пунктів, до складу яких входить відповідний штат прийомоздавачів, оглядачів вагонів позивача і залізниці, які здійснюють передачу і приймання вагонів на під'їзній колії позивача. Зі змісту викладеного вбачається, що перевірка ваги вантажу у вагоні правомірно здійснювалась на станції Східна-Сортувальна, яка належить позивачу і знаходиться на його під'їзних коліях, на вагонних вагах одержувача, що встановлено умовами договору на експлуатацію залізничної під'їзної колії та передбачено Єдиним технологічним процесом (ЄТП) роботи під'їзної колії відповідача і станцій приймання Кривий Ріг, Кривий Ріг-Головний, узгодженим з ДП «Придніпровська залізниця». Вказані обставини обумовлюють причину складання комерційного акту на станції Східна-Сортувальна та наявності в акті штампів і підписів представників станції Кривий Ріг — Головний (станції призначення згідно залізничної накладної).

З врахуванням викладеного і приписів ст. 24, 37 Статуту залізниць України Вищий господарський суд дійшов висновку, що господарські суди попередніх інстанцій правомірно встановили факт

відповідальності за заявленим позовом саме вантажовідправника.

Таким чином, Вищий господарський суд не звернув уваги на пункт 2 ст. 15 ГК України та не з'ясував у даному випадку, чи є в угоді між позивачем та відповідачем (вантажовідправником) посилання на ЄТП позивача. Отже, тільки наявність договору на експлуатацію залізничної під'їзної колії між позивачем і залізницею (перевізником) не може бути доказом правомірності видачі вантажу залізницею позивачеві. У даному випадку необхідно також встановлювати складний юридичний факт і всі його частини: 1) чи є в ініцій угоді про поставку між позивачем і відповідачем посилання на ЄТП; 2) наявність в договорі згоди відповідача (вантажовідправника) на застосування ЄТП, складеного позивачем. У даному прикладі в договорі між позивачем і відповідачем посилання на ЄТП позивача не передбачено, тобто складний юридичний факт — відсутній. Тому не зрозуміло, чому Вищий господарський суд все ж таки застосував ЄТП позивача. Відсутні правові підстави застосовувати іншу частину ст. 15 Господарського кодексу України, в якій вказано, що застосування стандартів чи їх окремих положень є обов'язковим для суб'єктів господарювання, якщо на стандарти є посилання в технічних регламентах. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» технічний регламент — закон України або нормативно-правовий акт, прийнятий Кабінетом Міністрів України, у якому визначено характеристики продукції або пов'язані з нею процеси чи способи виробництва, а також вимоги до послуг, включаючи відповідні положення, дотримання яких є обов'язковим. У даному випадку, ЄТП — локальний нормативний акт, який не є технічним регламентом, отже застосування стандартів чи їх окремих положень не є обов'язковим для суб'єктів господарювання. Тобто в цьому прикладі відсутній складний юридичний факт, при встановленні якого застосування стандартів чи їх окремих положень є обов'язковим.

У господарському праві можна виділити декілька форм удосконалення системи юридичних складів; удосконалення на рівні конкретного юридичного складу, удосконалення на рівні декількох подібних складів, удосконалення на рівні галузі. У даному дослідженні робиться наголос на удосконаленні на рівні галузі (встановлення загальних принципів шляхом винесення частини складу в розділ 1 Господарського кодексу України, що регулює основні засади господарської діяльності).

Отже, підсумовуючи результати проведеного дослідження, можна викласти їх у вигляді наступних висновків.

Здійснено перегляд судової практики щодо застосування стандартів у сфері транспортної діяльності. У цій сфері застосовуються стандарти по окремим галузям економіки, окремим видам товарів (кокс та інші.), які перевозяться, тому неможливо підвести єдиного стандарту для вирішення всіх питань, що виникають у транспортній діяльності. Можна погодитись з точкою зору, що ряд нормативних положень Господарського кодексу потребує конкретизації щодо застосування стандартів у сфері господарювання, що можливо зробити, пропускаючи господарські відносини у сфері застосування стандартів скрізь призму теорії юридичних фактів. Напрямами вдосконалення в цій сфері є посилання стержневої та системотворюючої ролі Господарського кодексу України у всій галузі господарського законодавства; нарізання нормативного змісту Господарського кодексу України за рахунок імплементації в нього норм чинних господарсько-правових актів, які показали свою результативність і стабільність; усунення множинності актів господарського законодавства, надання йому доволі компактного виду. Тому зміни й доповнення необхідно вносити саме в Господарський кодекс, а не у весь масив господарського законодавства.

З метою налагодження моніторингу впливу законодавства на соціально-економічні процеси в державі з метою надійного забезпечення поєднання ринкової саморегуляції з державним регулюванням економіки, застосування заходів, спрямованих на приведення регуляторним органом прийнятого ним регуляторного акта у відповідність з принципами державної регуляторної політики, необхідно внести зміни у ст. 15 ГК і додати до неї пункт 4:

«4. При існуванні в нормативно-правових актах з питань стандартизації декількох методів (вимог) перевірки кількості, асортименту, якості, комплектності, тари та (або) упаковки товару застосовується порядок перевірки за нормативно-правовим актом з питань стандартизації, визначеного договором:

Якщо в договорі не визначений вказаний порядок перевірки, або не вказаний нормативно-правовий акт або вказано декілька нормативно-правових актів з питань стандартизації, або визначений в договорі порядок перевірки суперечить нормативно-правовому акту з питань стандартизації, то одержувач має право вибору — який саме стандарт застосовувати».

Література

1. Постанова Верховної Ради України від 21 червня 2005 р. № 2681-IV «Про Рекомендації парламентських слухань «Законодавче забезпечення сучасної економічної політики в умовах конституційної реформи».
2. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 р. № 1160-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 9. — Ст. 79.

3. Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 462.
5. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.1999 р. № 1496 // Офіційний вісник України. — 1999. — № 33. — Ст. 1735.
6. Общая теория права: Феноменологическо-коммуникативный подход: Курс лекций. 2-е изд. доп. / Поляков А. В. — С. Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. — 845 с.
7. Теория государства и права (энциклопедический курс): Учебник / Скакун О. Ф. — Харьков: Эспада, 2005. — 840 с.
8. Про створення національного фонду нормативних документів: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2002 р. № 1395 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 38. — Ст. 1790.
9. Про стандартизацію: Закон України від 17 травня 2001 р. № 2408-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 31. — Ст. 145.
10. Разумова С. А. Правовое обеспечение управления качеством продукции в производственном объединении (на предприятии): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. — Донецьк, 1984. — 182 с.
11. Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення: Декрет Кабінету Міністрів України від 8 квітня 1993 р. № 30-93 // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 23. — Ст. 247.
12. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко. — К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. — 992 с.
13. Про організацію роботи зі стандартизації в Українській РСР: Постанова Ради Міністрів УРСР від 04.02.1985 р. № 49 // Внесено до ЄДРНПА за № 21484/2002.
14. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 1 грудня 2005 р. № 3164-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 12. — Ст. 101.
15. Овчаренко Р. В. К вопросу о соотношении европейской модели технической гармонизации и модели технического регулирования, действующей в странах ЕС // Гармонизация законодательства Украины и международная интеграция: внешнеэкономическая деятельность: Сб. науч. тр. / НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований; Редкол.: Мамутов В. К. (отв. ред.) и др. — Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд». — 2007. — С. 143–174.
16. Кикоть Г. В. Юридичні факти в системі правовідносин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01/ Національна академія наук України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. — К., 2006. — 198 с.
17. Русско-украинский словарь терминов по теории государства и права / ред. Н. И. Панова. — Х.: Полиграфкнига, 1993. — С. 164.
18. Цивільний кодекс України від 13 березня 2003 р. № 1357 // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 461.
19. Кокс кам'яновугільний, пековий та термоантрацит: ДСТУ № 322-12-2-94 [Чинний від 1994-2-12]. — К.: Держстандарт України, 1994. — IV, 231 с. — (Національний стандарт України).
20. Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
21. Інструкція про порядок приймання продукції виробничо-технічного призначення і товарів народного споживання за кількістю: Постанова Держарбітражу СРСР від 15 червня 1965 р. № П-6 // Бізнес — Бухгалтерія. Право. Податки. Консультації: Збірник систематизованого законодавства. — 2006. — № 12.
22. Про залізничний транспорт: Закон України від 4 липня 1996 р. № 273/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 40. — Ст. 183.
23. Про затвердження Статуту залізниць України: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 квітня 1998 р. № 457 // Офіційний вісник України. — 1998 — № 14. — Ст. 548.
24. Правила видачі вантажів (ст. 35, 42, 46, 47, 48, 52, 53 Статуту): Наказ Міністерства транспорту України від 21 листопада 2000 р. № 644 // Офіційний вісник України. — 2000. — № 48. — Ст. 2108.

Подано до редакції 11.07.2008 р.